

ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАВОСЛАВНИХ МОНАСТИРІВ НА ТЕРИТОРІЇ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ (1992–2018 Р.)

Хоміцький Василь Романович,
*здобувач кафедри всесвітньої історії
і релігієзнавства
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка;
вчитель історії
Староолексинецької ЗОШ І-ІІІ
ст. Тернопільської обл.
vasulko1973@gmail.com
orcid.org/0000-0002-9505-7266*

Мета. У статті автор намагався дослідити становлення православних монастирів та інституту чернецтва в УПЦ КП періоду незалежності України. 1988 рік – знаковий рік, як ювілейний, так і переломний для церкви і українського чернецтва. Урядом УРСР Українському екзархату РПЦ була повернута частина культових споруд і територія Києво-Печерської Лаври. Наше дослідження концентрує свою увагу на процесі становлення і відродження монастирів і чернецтва загалом у Західній Україні. Актуальність вивчення діяльності монастирів на заданій території зумовлена недостатньою увагою науковців до цієї проблематики. У процесі дослідження знаходимо відповідь на питання руйнації і знищення монастирів і чернецтва як такого атеїстичною владою радянського періоду.

Чернецтво як феномен все більше привертає увагу пересічних людей. Аскетика – це та рушійна сила, яка допомагає ченцям звершувати свій нелегкий подвиг. У статті висвітлено особливості монастиря і скита. Проведений порівняльний аналіз як у міжконфесійному вимірі, так і в конфесійному.

Чернецтво – це підвалини Церкви. У статті автору вдалось зазначити характерну проблематику монастирів УПЦ КП – це недостатня кількість насельників. Недостатнє виконання монастирського правила і чернечих обов'язків тісно пов'язане із чисельністю насельників у монастирях. **Мета** статті – дослідити становлення православних монастирів та інституту чернецтва в УПЦ КП періоду незалежності України на території Західної України. **Методи.** Методологічна основа дослідження побудована на принципах об'єктивності та історизму із застосуванням методів аналізу історичних джерел, опису історичних подій, порівняння особливостей розвитку монастирів і чернецтва загалом як у міжконфесійному вимірі, так і у УПЦ КП загалом у період з 1992 до 2018 рр. **Результати.** З'ясовано, що чернецтво та монастирі розпочали своє відродження з постанням незалежності України. Проведений міжконфесійний аналіз росту чернецтва і монастирів. Виявлено, що регіоном активного поширення чернецтва стали області із найвищим рівнем релігійності населення та релігійних громад – Закарпатська, Львівська, Тернопільська, Івано-Франківська. У конфесійному вимірі – УГКЦ. Серед УПЦ КП по єпархіях склалось дещо по-іншому. Лідером залишаються Волинська і Рівненська, а згодом це Івано-Франківська, Чернівецька, Тернопільська. **Висновки.** Розглянувши особливості діяльності православних монастирів на території Західної України за часів незалежності України в 1992–2018 рр., встановлено, що процес формування чернецтва і їх монастирів перебуває в стадії відродження і становлення. Визначено основні інституційні зміни в житті монастирів та чернецтва західного регіону досліджуваного періоду.

Ключові слова: чернецтво, УПЦ КП, УАПЦ, УПЦ МП, ігумен, архимандрит, єпископ, митрополит.

**ACTIVITIES OF ORTHODOX MONASTERIES IN THE TERRITORY
OF WESTERN UKRAINE (1992–2018 PP.)**

Khomitsky Vasyl Romanovych,

*Postgraduate Student at the Department of World History
and Religious Studies*

*Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical
University;*

Teacher of History

*Starooleksinets Secondary School of I-III grades
of the Ternopil region*

vasulko1973@gmail.com

orcid.org/0000-0002-9505-7266

Goal. The article examines the formation of Orthodox monasteries and the institute of monasticism in the UOC-KP during the period of Ukraine's independence. 1988 was a significant year, both a jubilee and a turning point for the church and Ukrainian monasticism. The Government of the Ukrainian SSR returned to the Ukrainian Exarchate of the ROC part of the cult buildings and the territory of the Kiev-Pechersk Lavra. Our study focuses on the process of formation and revival of monasteries and monasticism in general in Western Ukraine. The urgency of studying the activities of monasteries in Western Ukraine is due to insufficient attention of scientists to this issue. The peculiarity of studying the activities of monasteries is due to lack of material and insufficient attention of scientists to this issue. In the process of research we find the answer to the question of the destruction and destruction of monasteries and monasticism as such, the atheistic authorities of the Soviet period. The **purpose** of the article is to investigate the formation of Orthodox monasteries and the institute of monasticism in the UOC-KP during the period of independence of Ukraine in Western Ukraine. Monasticism as a phenomenon is increasingly attracting the attention of ordinary people. Asceticism is the driving force that helps monks perform their difficult feat. The article highlights the features of the monastery and hermitage. A comparative analysis in the interfaith dimension and in the confessional. Monasticism is the foundation of the Church. In the article the author managed to note the characteristic problems of the monasteries of the UOC-KP, this is the insufficient number of inhabitants. Insufficient fulfillment of monastic rules and monastic duties is closely related to the number of inhabitants in monasteries. **Methods.** The methodological basis of the study is based on the principles of objectivity and historicism using methods of analysis of historical sources, description of historical events, comparison of the development of monasteries and monasticism in general both in the interfaith dimension and in the UOC-KP in general from 1992 to 2018. **Results.** It was found that monasticism and monasteries began their revival with the rise of Ukraine's independence. An interfaith analysis of the growth of monasticism and monasteries was conducted. It was revealed that the regions with the highest level of religiosity of the population and religious communities—Lviv, Zakarpattia, Ternopil, Ivano-Frankivsk became the region of active spread of monasticism. In the confessional dimension—UGCC. Among the UOC-KP, the situation in the dioceses was somewhat different. Volyn and Rivne remain the leaders, followed by Ivano-Frankivsk, Chernivtsi and Ternopil. **Conclusions.** Considering the peculiarities of the activity of Orthodox monasteries in Western Ukraine during the independence of Ukraine in 1992–2018, it was found that the process of formation of monasticism and their monasteries is in the process of revival and formation. The main institutional changes in the life of monasteries and monasticism of the western region of the studied period are determined.

Key words: monasticism, UOC-KP, UAOC, UOC-MP, abbot, archimandrite, bishop, metropolitan.

1. Вступ

Набуття Україною державного суверенітету та швидкий розвиток політичних і соціальних процесів усіх сферах мали неабиякий вплив у церковно-релігійній сфері, зокрема у становленні і розвитку монастирів і чернецтва. Більш ніж тисячолітній інститут українських християнських монастирів в кінці 80-х минулого ст. зазнав істотних змін, спричинених не стільки іманентними процесами в самому церковно-монастирському середовищі, скільки в політичній та духовній сферах, у системі загальнозначущих етнокультурних цінностей та пріоритетів.

Наше дослідження концентрує свою увагу на процесі становлення і відродження монастирів у Західній Україні. Монастирі є осердям церковного життя, що зберігають надбання аскетичної і культурної

чернецтва. Тому дослідження розвитку православних монастирів УПЦ КП в Західній Україні є актуальним для з'ясування їх витоків і діяльності.

Православне чернецтво є одним із феноменів, що привертає увагу дедалі ширшого кола дослідників. Найбільш вагому спробу осмислити цей процес представили відомі сучасні дослідники М. Бабій (Бабій) (1), М. Дегтярьов (Дегтярьов, 1999), В. Дятлов (Дятлов, 2013), Т. Кілессо (Каталог, 2013), А. Киридон (Солдатенко, 2013), В. Климов (Климов, 2008), І. Литвин (Литвин, 2006), Г. Надтока (Надтока, 1998), М. Реутов (Дегтярьов, 1999), В. Рожко (Рожко, 2009) та інші. Характерною особливістю вивчення діяльності монастирів досліджуваного періоду є фрагментарність, зумовлена браком матеріалу та недостатньою увагою науковців до цієї проблематики.

2. Мета дослідження

Метою статті передбачено розкриття особливостей становлення монастирів та чернецтва УПЦ КП в Західній Україні. Окреслена мета зумовила розв’язання таких завдань:

- 1) розкриття особливостей відродження православних монастирів;
- 2) дослідження процесу зростання чернецтва і розвитку монастирів УПЦ КП;
- 3) визначення основних аспектів діяльності монастирів УПЦ КП в Західній Україні.

Методологічна основа дослідження побудована на принципах об’єктивності та історизму із застосуванням методів аналізу історичних джерел, аналізу історичних подій, порівняння особливостей росту чернецтва як такого і особливостей відродження монастирів в період 1992–2018 рр. на території Західної України.

3. Гоніння й відродження чернецтва

Розуміючи виключне значення чернецтва для Церкви, радянська влада проводила послідовну політику скорочення кількості монастирів, а в діючих монастирях – скорочення кількості ченців. Упродовж 1960–1970-х рр. боролася за своє збереження Почаївська лавра, що є прикладом як жорсткого ставлення радянської влади до монастирів та чернецтва, так і чернечої відданості та самопожертви її братії та намісника ієромонаха о. Якова (Панчука) (Хоміцький, 2016: 259). Внаслідок цієї боротьби кількість насельників лаври скоротилась від 146 до 35 осіб (Зоря, 2001: 54–55). На початку 1980-х рр. в Україні залишались діючими лише два чоловічі монастирі з однойменною назвою Свято-Успенський – в Одесі і Почаєві. Діяло декілька жіночих монастирів – Троїцький (понад 130 черниць) у м. Корець, Покровський (127 черниць) в м. Києві та Миколаївський (116 черниць) у м. Мукачеві (Бабій).

Об’єктивно внутрішні і зовнішні процеси в церкві активізувалися після відзначення 1000-ліття введення християнства на Русі (1988 р.). Урядом УРСР Українському екзархату РПЦ (далі – Російська Православна Церква) була повернута частина комплексу культових споруд і територія Києво-Печерської лаври (Ближні та Дальні печери) для відновлення тут чоловічого монастиря та духовної семінарії. Це рішення створило прецедент на повернення культових споруд, майна колишнім власникам – релігійним організаціям. А згодом подібні рішення почали приймати й щодо інших об’єктів по всій території України (Іларіон, 1986: 64).

4. Відродження монастирів

Відродження монастирів та чернецтва стало можливим з часу проголошення незалежності України. Монастирі пережили справжній «бум» кількісного зростання чернецтва, який відбувся у 1990-х рр. Вже у 1992 р. загальна чисельність

монастирів в Україні досягла 55 і було зрозуміло, що це лише початок процесу монастирської інституалізації. У період з 1985–1995 рр. їх кількість зростала стрибкоподібно: на 1 січня 1995 р. в Україні діяло 152 монастирі, в яких проживало 3254 ченців та черниць. Отже, кількість насельників зросла у 17 разів. Практично половину загальноукраїнської кількості цих релігійних центрів (98) склали греко-католицькі та римо-католицькі монастирі. За десять років, станом на 1 січня 2005 р., кількість українських монастирів (православних, греко-католицьких, римо-католицьких, старообрядницьких) збільшилась більш як у два рази і досягла цифри 378. За цей період майже подвоїлась (в 1,9 рази) й чисельність ченців та черниць. На початок 2008 р. загальна кількість монастирів та їх насельників становила відповідно 421 та 6598 (Архів, 2007: 1).

Чернече служіння, яке набуло активного поширення у 1990-ті рр., мало продовження на початку нинішнього століття. Закономірно, що регіонами найбільшого зосередження монастирів різних конфесій стали області з найвищим рівнем релігійності населення та релігійних громад – Закарпатська (52 монастирі), Львівська (50 монастирів), Тернопільська (35 монастирів), Івано-Франківська (30 монастирів) (Архів, 2007: 1).

Найбільше насельників проживало також у монастирях цих областей: Львівській (874 ченців та черниць), Рівненській (514 ченців та черниць), Тернопільській (420 ченців та черниць), Закарпатській (458 ченців та черниць). Окремі монастирі продовжили давні монастирські традиції цих регіонів. Заснування інших монастирів стало результатом активного християнського місіонерства (Архів, 2007: 1).

5. Особливості монастирів і чернецтва УПЦ КП

Після постанови Української Православної Церкви Київського Патріархату (далі – УПЦ КП) в 1992 р. питання заснування монастирів та розвитку чернечого життя набуло актуальності у цій конфесії. Так, у Волинській єпархії на її території діяло декілька монастирів. Серед них чоловічі: в с. Соколи Рожищанського району, в с. Жидичин Ківерцівського району і в м. Луцьку і один жіночий монастир в Луцьку.

Від 23 липня 2003 р. Жидичинський монастир розпочав своє відродження, а від 2007 р. відродження розпочав Свято-Духівський (чоловічий) скит. Відтак у 2015 р. з ініціативи братії монастиря постав і жіночий скит, за 3 км від обителі у с. Липляни. У сучасний період на території Жидичинського монастиря будується Воскресенський собор (Цап, 2015: 188–204).

В УПЦ КП від 1992 р. українській мові, яка одночасно є богослужбовою, надається пріоритет. Братія Жидичинського монастиря займалась

перекладацькою діяльністю богослужбових текстів українською мовою. Оскільки приміщення монастиря були занедбані, у визначений період тривала їх реставрація. Враховуючи велику потребу парафіяльних храмів у забезпеченні просфорами для літургій, братія на території монастиря збудувала хлібню. Робота з молоддю в УПЦ КП була першочерговим завданням. І тому братія специфічно підійшла до вирішення даного питання. Відтак створила недільну школу, друкарню преп. Миколи Святоші. Велику роль у розвитку Церкви відіграє наукова діяльність. Ченці щороку організували Миколаївські читання. Фонди бібліотеки є відкритими для всіх бажаючих. При монастирі створено офіційну вебсторінку «Студія прп. Миколи Святоші» і сайт «Чернецтво Волині», (РІСУ). Також при монастирі створено інститут лідерів для християнської молоді (19). При монастирі започаткували інформаційну платформу Σ (Схола) (Схола).

Чоловічий монастир в с. Жидичин був одним із найбільших в УПЦ КП. Обитель мала два скити: Свято-Духівський в Жидичині і Петро-Павлівський в с. Липлянах. Скит, як зазначав намісник архимандрит Константин, є прикладом того, що для Бога важливі не якісь матеріальні речі, а чернеча молитва і подвиг. На території скита розміщено храм і дві каплички, а також будинок для проживання ченців. Тут проживає троє насельників. Також проводяться роботи з будівництва печери, де ченці в особливий спосіб будуть творити молитву. Особливість цього скита в тому, що тут насельник ієромонах о. Агапіт розводить голубів (РІСУ).

Життя в скиту різниться від монастирського й характеризується посиленням усамітнення та обмеження спілкування з прочанами. Від часу заснування скита монахи служили північну (полуношницю), інші богослужіння відбувались в монастирі. У даний час, окрім північної, монахи відправляють також акафісти – в середу й п'ятницю о 18 год. Також служать дві божественні літургії: в середу о 7 год. і з п'ятниці на суботу – опівночі. Раніше чернече життя скита було більш келійне, а зараз більше служать разом. Братія скита ходить в монастир на послух і на трапезу. У 2011 р. у спорудженому Свято-Духівському скиті була проведена зустріч патріарха УПЦ КП Філарета (Денисенко) зі всіма ченцями Волинської єпархії (Цап, 2015: 188–204).

Жіночий монастир св. Василя Великого, що в м. Луцьку, був заснований в 2009 р. Обитель чисельна: 11 сестер. П'ять сестер включно з ігуменею є черницями. Інші шість сестер є послушницями, з яких одна є рясофорною. Тут знаходиться два домових храми, в яких звершується добове коло богослужіннь. Черниці монастиря несуть різні послухи. У просфорні вони випікають щодня

близько 2 тис. просфор. Замовлення надходять для Волинської та інших єпархій. Послух у пекарні несуть чотири сестри. Для цієї роботи залучають також охочих мирян. При монастирі є швейна майстерня, де шиють ризи (священний одяг), а також повсякденне вбрання для священнослужителів – ряси і підрасники (Православ'я Волині).

У м. Луцьку на території заповідника «Старий Луцьк» з 2007 р. діє Замковий Свято-Архангельський чоловічий монастир, відомий як «Луцька тюрма». 1 липня 2001 р. будівля була повернута Волинській єпархії УПЦ КП, де засновано чоловічий монастир на честь Різдва Христового. З 2007 р. намісником цього монастиря є ієромонах Святополк (Канюк). У 2012 р. був освячений головний храм на честь Новомучеників і сповідників ХХ ст. Нині у монастирі проживають 8 насельників, з них 5 – у священничому сані (Цап). Територія монастиря складає близько 4 тис. кв. м., тому ченці використовують лише частину приміщення. У Волинській єпархії ініціювали створення хостелу (Бабій).

Зазначимо, що на початку 1990-х рр. в межах сучасної Володимирської і Турівської єпархії було відроджено Різдво-Христовий жіночий монастир. Її очолила ігуменя Варвара (Ігнатенко). Зі слів ігумені в умовах російсько-української війни усі турботи в монастирі спрямовані на підтримку військових та їх родин. Оскільки монастир названо на честь Різдва Христового, черниці опікуються дітьми. Двоє насельниць монастиря для них проводять різноманітні заходи (Волинь пост).

Священний синод УПЦ КП 13 травня 2017 р. прийняв рішення про відкриття ще двох нових монастирів у Волинській єпархії УПЦ КП: Хресто-Воздвиженський чоловічий монастир (м. Луцьк вул. Йова Конзелевича, 5) та Свято-Покровський жіночий монастир (с. Тростянець Ківерцівського району Волинської області) (Волинь 24).

Управління Волинської єпархії придбало ділянку в с. Тростянець зі старою хатою біля храму св. Трійці. Тимчасово тут проживають три черниці на чолі із намісницею обители – ігуменею Марією (Ігнатенко). Раніше вона виконувала послух намісниці монастиря у Володимирі. У Свято-Покровському монастирі будують домовий храм, келії, приміщення для прочан. Місце у с. Тростянець особливе тим, що поруч у храмі св. Трійці перебуває чудотворна ікона «Одигітрія», датована початком XV ст. У 1889 р. ікона самооновилася. Керівництво єпархії, зважаючи на ці обставини, благословило, окрім статутних богослужіннь, проведення цілодобових молій (Ледовк).

У заповіднику «Старий Луцьк» розміщений Хресто-Воздвиженський чоловічий монастир. Братський корпус був збудований у 1630–1640-х рр. Тривалий час він був політичним центром православного населення Волині, проте

на зламі XVII – XVIII ст. братство почало занепадати. Монастир залишився майже в первісному стані з поправкою на незначні ремонти (Волинські єпархіяльні відомості).

Призначений митрополит Даниїл (Чокалюк) на Рівненську єпархію проявляв особливу турботу до чернецтва. Перший монастир, який прийшлося владиці відкрити, – це чоловічий монастир на Козацьких Могилах (с. Пляшева, Радивилівського р-ну). Чернеча молитва на місці Берестецької битви відновилась в липні 2002 р. Згодом з благословення владики Даниїла були засновані і відкриті монастирі: два жіночих (м. Дубно) і чоловічий (с. Панталія, Дубенського р-ну) (Кулініч).

З ініціативи влади та з підтримки церкви в урочищі Гурби біля братської могили УПА відбулось відкриття чоловічого монастиря. Створення національного пантеону бойової слави «Повстанські могили» на зразок комплексу в с. Пляшева – на честь пам'яті загиблим героям-козакам. Ініціатива була підтримана керуючим Рівненською єпархією митрополитом Даниїлом (Чокалюком), і 3 травня 2005 р. був закладений чоловічий монастир на Повстанських могилах (в урочищі Гурби, колишнього Здолбунівського р-ну) на місці однієї з найжорстокіших битв Української Повстанської Армії (УПА) з московським окупантом. З 2005 р. розпочалась розбудова монастиря. Відбулося перепоховання тлінних останків героїв-повстанців та ідентифікація їх імен з різних місць Гурбинського лісу до національного пантеону (Кулініч). На свято Покрови 2006 р. відбулось відкриття першої черги Пантеону та перепоховання 27 останків загиблих вояків. У 2007 р. відбулось відкриття другої черги Пантеону Героїв ще двох знайдених останків. Поряд із могилами повстанців на високому постаменті-колоні поставлено скульптуру Покрови Пресвятої Богородиці (Кулініч).

Будівництво головного дерев'яного храму обителі на честь Воскресіння Господнього було розпочато у 2010 р., а в Лазареву суботу, 23 квітня 2016 р., архієпископ Рівненський і Острозький Іларіон звершив чин великого освячення монастирського храму (Кулініч).

У с. Пляшева на Рівненщині на поч. XX ст. на острові Журавлиха було облаштовано найбільшу в Україні могилу козаків та селян, що загинули під час Берестецької битви. Тут був збудований Георгіївський собор, двохповерхове приміщення для проживання братії (з трапезною та архієрейськими покоями), будинок для дитячого притулку. У 9-ту П'ятницю після Пасхи, 2 червня 1914 р., відбулося урочисте освячення комплексу Козацьких Могил із заснованим тут монастирем-скитом, яке звершив єпископ Кременецький Діонісій (Валединський). Цим було започатковано створення духовно-меморіального комплексу

«Козацькі Могили». Від 1989 р., зі зміною ставлення держави до Церкви на Козацьких Могилах відновились народні вшанування пам'яті козаків і постало питання про відродження молитви на цьому місці. З 1990 р. в Георгіївському соборі розпочались регулярні богослужіння для парафіян с. Пляшева. Чернеча молитва над козаками відновилась у липні 2002 р. з відродженням Свято-Георгіївської обителі (Климов, 2008: 34–38). Відкриття монастиря благословив митрополит Рівненський і Острозький Даниїл (Чокалюк) у 2005 р.

Особливістю монастирського собору на Козацьких Могилах (1914 р.) було те, що він мав три престולי: Георгіївський, Параскевський та Борисоглібський, Свято-Михайлівський храм (1650 р.) з підземними ходами (1912 р.) (Климов, 2008: 43).

Варваринський жіночий монастир в Дубно діє з осені 2004 р. Там розміщений онкодиспансер. У 2004 р. за згодою керівника Дубнівського міжрайонного онкологічного диспансеру П. Комісарука виділено кімнати для домового храму та келій для насельниць монастиря. В обителі організовані щоденні богослужіння. У монастирі є багато часток мощів святих: св. влк. мч. Варвари та влк. мч. Пантелеймона; прп. Агапіта, цілителя Києво-Печерського та прп. Іова Почаївського та одного з вбитих дітей у Вифлеємі (РІСУ).

Манявський монастир 30 листопада 1999 р. було передано Івано-Франківській єпархії УПЦ КП, що дало поштовх відродженню святині (Климов, 2008: 1). Витоки цієї події пов'язані з перебуванням Президента України Л. Кучми у Манявському монастирі на Різдво Христове 2002 р. А 12 січня 2003 р. Президент прийняв рішення особистої опіки відродження цього монастиря і відбудови Хресто-Воздвиженського Собору. У період незалежної України монастир став центром паломництва віруючих, місцем, куди їдуть науковці, державні діячі різного рангу, зокрема Президенти України Л. Кучма та В. Ющенко, перший Президент Росії Б. Єльцин та Президент Грузії М. Саакашвілі. Значних зусиль у відродженні обителі доклав архієпископ (зараз митрополит) Івано-Франківський і Галицький Іосаф (Василіків). Під час Помісного Собору 15 липня 2004 р. УПЦ КП канонізувала засновників і фундаторів Манявського-Хрестовоздвиженського скиту Іова і Феодосія (Манявських) (Климов, 2008: 13). На території Манявського скита молитовно трудяться дванадцять монахів. З 6 до 22 години вечора вони звершують добове коло богослужінь.

Відомим на Буковині є заснований жіночий монастир (с. Васловівці) на місці садиби Буковинського митрополита Євгена (Гакмана). Біля храму звели двохповерховий будинок. Перший – поверх для прочан, а другий – для чернечих келій.

Цікавість храму у тому, що він складається з двох храмів – нижнього (підвального) і верхнього. У нижньому на стінах намальоване все те, до чого митрополит Євген (Гакман) долучився: фрагменти університетських приміщень, храми у Чернівцях. Проект нижнього храму зробив митрополит Чернівецький і Буковинський Данило (Ковальчук). Зараз у монастирі є архимандрит Євген та одна черниця (РІСУ).

З 18 грудня 2012 р. зареєстрований Свято-Пантелеймонівський чоловічий монастир в урочищі Кадіб (с. Шипинці, Кіцманського р-ну Чернівецької області). Обитель славіться мощами святих, яких тут чимало. Біля 60-ти часточок (мощі) святих монастирю було передано із Криму. Серед яких мощі Андрія Першопокликаного, влкмч. Пантелеймона, Дмитрія Ростовського, прв. Анни та багатьох грузинських, афонських і навіть вірменських святих. Як зазначив благочинний Кіцманського району прот. о. Роман Палійчук, найкраща можливість повідомити віруючим про мощі через хресний хід. Відстань від собору в м. Чернівці до Свято-Пантелеймонівського монастиря вірні мають подолати 25 км пішки, у молитві і духовних роздумах (РІСУ).

У Тернопільській єпархії розпочав свою діяльність з 27 липня 2012 чоловічий монастир (на хуторі Вірля маєток Ганни Гойської) р. (20). 9 травня 2013 р. (великодній вівторок) архієпископ Тернопільський, Кременецький і Буцацький (священноархимандрит) Нестор (Писик) звершив чин освячення монастирського храму на честь св. Юрія Переможця. На даний час у монастирі проживає один ієромонах – ігумен Полікарп (Касько), ним застосовується монастирське правило. Відтак відсутня можливість регулярно звершувати добове коло богослужіннь, за виключенням свят і неділі. Сюди приходять мешканці навколишніх сіл. Серед них є хористи. Члени Кременецької «Просвіти» і активні мешканці навколишніх сіл є безпосередніми будівничими і жертводавцями цього монастиря. Керівництво Тернопільської єпархії дбає про розвиток обители. Від 2012 р. тут у монастирі працюють літні молодіжні табори. На початках до табору залучали дітей Кременецького благочиння 2010 р., а з 2012 р. тут працює всеукраїнський православний табір. Задум цього табору унікальний. Для таборян (молодь 14-18 р.) на території монастиря створюють умови, наближені до умов перших християн. Тут творяться ранкові і вечірні молитви перед монастирським храмом, проводяться ігри, робота в групах, бесіди з ігуменом і парафіяльними священниками, молитви перед і після трапези. Обладнаний табір наметами, польовою кухнею і душовими кабінами. Таборяни поділяються на курені, а курінні – парафіяльні священники (РІСУ).

6. Статистичні відомості і порівняльна характеристика чернецтва у міжконфесійному вимірі

До середини 1990-х р. найбільш активною у справі організації, функціонування монастирів, укомплектування їх чернецтвом виявилася Українська Греко-Католицька Церква (далі – УГКЦ). На 1 січня 1995 р. в УГКЦ функціонувало 76 монастирів, в них проживало 1218 ченців та черниць різних чернечих чинів та згромаджень. Українська Православна Церква у підпорядкуванні Московського Патріархату (далі – УПЦ МП) мала 64 монастирі, в них проживало 1733 ченців та черниць. УГКЦ ставила собі за мету відновити мережу монастирів, яка функціонувала до 1939 р. УПЦ МП, успадкувавши основну частину монастирів колишнього Українського екзархату РПЦ і не втративши кадровий склад чернецтва, також виявилася церквою не тільки з наявною кількістю монастирів, але й готовою цю кількість суттєво нарощувати (Релігійна панорама, 2006: 4).

Римо-Католицька Церква (далі – РКЦ) на 1 січня 1995 р. мала 22 монастирі і 190 ченців та черниць різних чинів, відображаючи стрімке поширення католицизму на Правобережній Україні і, зокрема, на Поділлі, Житомирщині (РІСУ).

У структурі УПЦ КП було 15 монастирів з 47 насельниками. Українська Автокефальна Православна Церква (далі – УАПЦ) формально не мала жодного монастиря, хоч улітку 1991 р. той же київський чоловічий монастир спочатку був офіційно зареєстрований як чоловічий і жіночий монастир Київської єпархії УАПЦ (до 1993 р.) (Статистика релігійних організацій України).

Відтак монастирі двох найбільших церков, УПЦ МП і УГКЦ, в середині 90-х рр. минулого століття склали більшість монастирів, що становило 76% від їх загальної кількості. З них більша частина чернечих осередків (близько 100) діяла в зоні домінувального впливу греко-католицизму – у Львівській (59), Закарпатській (15), Тернопільській (13) та Івано-Франківській (12) областях.

За підсумками 2000 р. кількість монастирів в Україні досягла 276. Порівнюючи з 1995–2000 рр. їх кількість збільшилась на 50%, а кількість чернецтва – на 57% (РІСУ).

Істотно зросли показники в РКЦ (50 монастирів, ріст в 2, 3 рази) та УПЦ МП (з 1995 р. кількість монастирів та чернецтва збільшилась тут майже вдвічі; чисельність ченців та черниць УПЦ МП складала на цю дату 3519 осіб, або 68,7% від загальної чисельності чернецтва в Україні). В 1,5 рази зросла кількість монастирів УПЦ КП (22), в уповільнену фазу перейшов ріст монастирів УГКЦ (в 1,1 рази) (УЦЕПД, 2000: 2–65).

Цікаві закономірності виявив аналіз кількісних характеристик монастирсько-чернечого комплексу в розрізі конфесій за 1995–2005 рр. В УПЦ МП за цей період збільшилась кількість монастирів до 161 (у 2,5 рази), що складало майже 42% від загальноукраїнської кількості монастирів, відображаючи політику УПЦ МП, спрямовану на інтенсивний і екстенсивний розвиток цього релігійного інституту. На 1 січня 2008 р. монастирів у складі УПЦ МП було 173. З 15 до 39 (в 2,6 рази) збільшилося монастирів в УПЦ КП. На початок 2008 р. чисельність монастирів тут зросла до 44. В УГКЦ кількість монастирів збільшилася в 1,2 рази (з 76 до 94), що вказувало на наближення цієї церкви до оптимальної кількості монастирів та чернецтва у небезмежному греко-католицькому ареалі. Станом на 1 січня 2008 р. УГКЦ нараховувалося 102 монастирів. За 1995–2005 рр. в 4,9 рази збільшилася кількість монастирів орденів (пасіоністів, отців паулінів, бернадинів, кармелітів, францисканців й ін.) та згромаджень у РКЦ, де стимулюючими чинниками були, по-перше, традиційна для католицтва розбудова чернечих орденів, що справляють відчутний вплив на духовне життя католиків; по-друге, триваюча всебічна інституалізація католицьких структур; по-третє, активна катехитична, благодійницька робота іноземних місіонерів і місій з дітьми, молоддю, місцевими жителями Житомирщини, Вінниччини, Хмельниччини, Рівненщини та інших областей; по-четверте, цілеспрямовані заходи РКЦ щодо повернення колишніх костелів, монастирів, інших культових будівель, майна. Опосередковано результативності цієї діяльності РКЦ на Правобережжі сприяв розкол у православ'ї. Станом на 1 січня 2008 р. кількість римо-католицьких монастирів зросла до 91 (Колодний, 2008: 23–47).

Проте співставлення кількості монастирів у розрізі конфесій дає підстави стверджувати, що далеко не завжди кількісний ріст монастирів безвідносно до чисельності ченців у них відображає реальні процеси в релігійному середовищі, якими є піднесення рівня релігійності населення в регіоні, потребу церков у монастирях, прагнення молодих людей прийняти чернечі обітничі тощо. У 2007 р. в УПЦ МП на один монастир припадало 12 ченців, у РКЦ і старообрядницькій Церкві – 7, в УПЦ КП – 3, в УАПЦ – 2 ченці (Васильев).

Слід зауважити, що статистичні дані відображають лише кількісне зростання заснованих і відроджених монастирів, скитів, пустинь, згромаджень тощо. Проте ця усереднена статистика приховує співвідношення великих за кількістю ченців монастирів і численних малих монастирів, що навряд чи здатні належним чином реалізувати своє призначення, здійснювати очікуваний

церквою вплив на релігійно-духовне життя в регіоні. Маємо численні факти появи і зникнення як нежиттєздатних дрібних, малочисельних монастирів, монастирів, у яких взагалі немає ченців або де їх склад роками залишається нестабільним. Наприклад, у монастирях УПЦ МП має місце поповнення чернечого складу вихідцями з Росії, Молдови, Придністров'я, а також й «перетікання» певної частини чернецтва в українські монастирі (Релігійна панорама, 2006: 5).

На початок 2016 р. в Україні функціонувало 516 монастирів (1,5% усіх релігійних організацій України), в яких несуть послух 6 901 ченців. Незмінно найбільша кількість монастирів регіонально знаходиться у Львівській (67), Тернопільській (42) та Івано-Франківській (35) областях. (РІСУ). У період 1999–2009 рр. зберігалась тенденція збільшення монастирів на 73,4% (РІСУ). Відтак зростання чисельності населення монастирів на 36,5% було характерним для радянського періоду, що дає підстави припускати, що монастирське життя досі перебуває у стадії становлення (Владиченко, 2016). Вищенаведені розбіжності вказують на зниження середнього числа ченців у розрахунку на один монастир: якщо у 2000 р. воно складало майже 20 осіб, то на 2010 р. – лише 15. При цьому зазначене число варіювало залежно від конфесійної належності: від 26 для монастирів УПЦ до 1 – УАПЦ (середнє число для монастирів УПЦ – майже 26; УГКЦ – майже 12; РКЦ – дещо більше 7; УПЦ КП – 3; УАПЦ – 1).

Станом на 2018 р. в УПЦ МП діючими було 240 монастирів, в яких проживало 4873 ченця. У середньому по 24 людини в одній обителі. В УПЦ КП – 59 монастирів, майже четверта частина від загальної кількості діючих православних церков. У той же час в них – 181 інок, більше 3% від усіх православних ченців. Іншими словами, в середньому по 3 людини на монастир (РІСУ).

Отже, якщо проаналізувати динаміку статистики за останні десятиріччя, то починають виникати певні застереження. Наприклад, у монастирях УПЦ КП на території Тернопільської області функціонувало 5 монастирів, а ченців в них було тільки троє.

Наприклад, у діючих монастирях УПЦ КП станом на 2017 р. несли послух 29 ченців, з них у Жидичинському Свято-Миколаївському монастирі – 10, Георгіївському монастирі на Козацьких Могилах – 3, Воскресенському чоловічому монастирі на Повстанських могилах ур. Гурби – 8, Манявський Скит Хресто-Воздвиженський Манявський чоловічий монастир нараховував 12, Михайлівський Скит Манявського монастиря – 2, монастир Різдва Христового (Володимир-Волинський) – 2, Свято-Юріївський монастир ур. Вірля – 1, Свято-Амфілохіївський (с. Мала Іловиця) – 1.

7. Висновки

Таким чином, із встановленням незалежності України релігійне життя зазнало суттєвих змін: було відновлено процес українізації та демократизації православ'я, збільшилась парафіяльна мережа, відновлено систему підготовки священнослужителів, почали запроваджуватися літургічні традиції. Описовий аналіз дозволяє виокремити такі сутнісні риси культури українського православного чернецтва західного регіону останніх десятиліть: безумовна значущість національного чинника для культури чернецтва; відстоювання права на свободу в питаннях тлумачення та інтерпретації євангельських аспектів;

ідея рівності ченця (причетного до влади духовної) і світської людини, наділеної державною владою; заклопотаність не стільки питаннями містики та споглядання, скільки пошуком і обґрунтуванням шляхів благочестивого улаштування земного життя; активна соціально-культурна, культурно творча позиція. Якщо уявити культуру чернецтва в цілому не як монолітне утворення, але таке, що має свої типи – «чернечу культуру» (споглядальний напрям у чернецтві) і «монастирську культуру» (її діяльнісний напрям), то правомірно зарахувати культуру українського православного чернецтва до типу «монастирської культури».

Література:

1. Бабій М. Християнське чернецтво України. URL: dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/15969/16-Klimov.pdf. (дата звернення: 12.01.2022)
2. Владиченко Л. Релігійна мережа України: аналіз динаміки станом на початок 2016 року. Лариса Ладиченко. 12 квітня 2016. URL: http://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/analytic/63066/. (дата звернення: 18.01.2022)
3. Волинські єпархіальні відомості. 2007. № 11(36). URL: <https://web.archive.org/web/20080622093608/http://www.pravoslavja.lutsk.ua/vev/statija?newsid=639>. (дата звернення: 26.01.2022)
4. Дятлов В. Монастирі України. Довідник. Київ, 2013. 544 с., ілюст.
5. Дегтярьов М.Г., Реутов А.В. Михайлівський Золотоверхий монастир. Київ : Техніка, 1999. 159 с.
6. Жіночий монастир у Володимирі-Волинському: як живуть черниці. Фоторепортаж. URL: www.volynpost.com/articles/203-zhinochuj-monastyr-u-volodymyri-volynskomu-iaak-zhyvut-chernyci-fotoreportazhy. (дата звернення: 12.12.2021)
7. Звіт про мережу релігійних організацій в Україні станом на 01.01.2014 року (Форма 1). URL: http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245083533&cat_id=244950594. (дата звернення: 16.01.2022)
8. Ієромонах Євстратій (Зоря). Значення чернечого життя в Православній Церкві. Доповідь ієромонаха Євстратія (Зорі)... *Православний вісник*. 2001 р. № 1-2. С. 54–55
9. Інформаційна платформа «Схола» – новий церковний медіа-проект. (Schola Information Platform is a new church media project). URL: www.pravoslavivvolyni.org.ua/novyna/dekanat-monastyriv/508-informaciina-pltforma-novy-tserkovnyi-media-proekt/. (дата звернення: 27.01.2022)
10. Каталог зруйнованих храмів і монастирів. Український інститут національної пам'яті. Київ : ДП НВЦ «Пріорітети», 2013. 512 с.
11. Климов В.В. Українські православні монастирі та чернецтво: позиція в національній історії : монографія ; Нац. акад. наук України, Ін-т філософії ім. Г. Сковороди Нац. акад. наук України. Київ : Ін-т філос. НАН України, 2008. 884 с.
12. Колодний А. Релігійна мережа України: конфесійні і регіональні зрізи. *Українське релігієзнавство*. 2008. № 46. С. 23–47.
13. Кулініч Н. Свято-Воскресенський чоловічий монастир на повстанських. URL: https://risu.org.ua/ua/relig_tourism/religious_region/51907/. (дата звернення: 27.01.2022)
14. Ледовок С. Будівництво жіночого монастиря в Тростянці почалося з молитви. URL: <https://www.volyn.com.ua/news/136211-budivnytstvo-zhinochoho-monastyria-v-trostantsi-pochalosia-z-molytvy>. (дата звернення: 12.01.2022)
15. Литвин І. Особливості та основні етапи розвитку Михайлівського Золотоверхого монастиря (XI – перша чверть XVII ст.). *Київ. старовина*. 2006. № 6. С. 3–14.
16. На Волині відкриють два монастирі Київського патріархату. URL: <https://www.volyn24.com/news/82887-na-volyni-vidkryut-dva-monastyri-kyivskogo-patriarhatu>. (дата звернення: 05.01.2022)
17. Надтока Г. Православні монастирі в Україні 1900–1917 років. *Українське релігієзнавство*. 1998. № 8. С. 22–26.
18. Смоліна О.О. Ім'я в контексті православної монастирської культури. URL: https://ic.ac.kharkov.ua/nauk_rob/nauk_vid/rio_old_2017/ku/kultura36/14.pdf. (дата звернення: 17.01.2022)
19. У Жидичинській обителі виховуватимуть лідерів. URL: www.pravoslavivvolyni.org.ua/novyna/dekanat-monastyriv/499-u-zhydychynskii-obyтели-vykhovuvatymut-lideriv. (дата звернення: 12.01.2022)

20. Офіційний сайт Релігійно-інформаційної Служби України. URL: <http://www.risu.org.ua/>. (дата звернення: 12.01.2022)
21. Православна віра єдиної, святої, Соборної й Апостольської Церкви. Послання східних патріархів. *Із праць митрополита Іларіона*. Нью-Йорк, 1986. С. 64.
22. Протоієрей Василь (Хоміцький). Внесок митрополита Якова (Панчука) у розвиток автокефального руху 1992–2004 рр. в Україні. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (19.05.2016) / орг. ком.: прот. Володимир Вакін (голов. орг. ком.). Луцьк, 2016. С. 258–259.
23. Протоієрей Діонісій (Васильєв). Про монастирі, монашество і проблеми сьогодення. URL: <http://voznenska-par.at.ua/publ/1-1-0-7>. (дата звернення: 17.12.2021)
24. Поточний архів Державного Комітету України у справах національностей і релігій. Статистичні дані про мережу церков та релігійних організацій в Україні за 2007 рік. С. 1.
25. Релігійне життя України. *Релігійна панорама*. 2006. № 7. С. 4.
26. Рожко В. Православні святині історичної Волині. Луцьк : ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2009. 558 с.
27. Смоліна О.О. Особливості культури українського православного чернецтва. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*. 2014. Вип. 33. С. 239–247.
28. Статистика релігійних організацій України. Сайт «Релігійно-інформаційна служба України». URL: <http://risu.org.ua/index/resourses/statistics/>. (дата звернення: 17.01.2022)
29. Цап М. (прот.) прот. Олексій Моргаєвський і його служіння в Жидичині. *Волинський благовісник*. 2015. № 3. С. 188–204.
30. Цап М. Луцький Свято-Архангельський чоловічий монастир УПЦ КП. URL: esu.com.ua/search-articles.php. (дата звернення: 17.01.2022)
31. Церква і суспільство в Україні: проблеми взаємовідносин (Аналітична доповідь УЦЕПД). *Національна безпека і оборона*. 2000. № 10. С. 2–65.
32. Чернеча обитель у центрі Луцька. Тут мешкають ті хто обрав шлях повної посвяти. URL: <https://www.Pravoslavivolyuni.org.ua/stattia/chernetstvo/430-chernecha-obytel-u-tsentri-lutska-tut-meshkaut-ti-khto-obrav-shliakh-povnoi-posviaty>. (дата звернення: 23.01.2022)

References:

1. Babii M. Khrystyianske chernetstvo Ukrainy. (Christian monasticism of Ukraine). Retrieved from: dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/15969/16-Klimov.pdf (in Ukrainian).
2. Vladychenko L. Relihiina merezha Ukrainy: analiz dynamiky stanom na pochatok 2016 roku. Larysa Ladychenko. kvitnia 2016. (Religious network of Ukraine: analysis of the dynamics as of the beginning of 2016). Retrieved from: http://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/analytic/63066/ (in Ukrainian).
3. Volyns'ki yeparkhial'ni vidomosti. 2007. № 11(36) (Volyn Diocesan Information. 2007. № 11 (36)). Retrieved from: <https://web.archive.org/web/20080622093608/http://www.pravoslavja.lutsk.ua/vev/stat-tja?newsid=639> (in Ukrainian).
4. Dyatlov V. Monastyri Ukrayiny. Dovidnyk. (Monasteries of Ukraine. Directory). Kyiv, 2013. 544 s., ilyust (in Ukrainian).
5. Dehtyar'ov M.H., Reutov A. V. Mykhaylivs'kyy Zolotoverkhyy monastyr. 2. vyd., stereotyp. (St. Michael's Golden-Domed Monastery : 2nd ed., Stereotype). Kyiv: Tekhnika, 1999. 159 s. 2 (in Ukrainian).
6. Zhinochyy monastyr u Volodymyri-Volyns'komu:yak zhyvut' chernytsi. Fotoreportazh. (Convent in Volodymyr-Volynskiy: how nuns live. Photo report). Retrieved from: www.volynpost.com/articles/203-zhinochyy-monastyr-u-volodymyri-volynskomu-iak-zhyvut-chernytsi-fotoreportazhy (in Ukrainian).
7. Zvit pro merezhy relihiinykh orhanizatsii v Ukraini stanom na 01.01.2014 roku (Forma 1). (Report on the network of religious organizations in Ukraine as of 01.01.2014 (Form 1). Retrieved from: http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245083533&cat_id=244950594 (in Ukrainian).
8. Hieromonakh Yevstratii (Zoria). Znachennia chernechoho zhyttia v Pravoslavnii Tserkvi. Dopovid hieromonakha Yevstratii (Zori)... / (The importance of monastic life in the Orthodox Church. Report of the hieromonk Eustratia (Zori) / Orthodox Herald). Pravoslavnyi visnyk. 2001 r. № 1-2. S. 54–55 (in Ukrainian).
9. Informatsiyna platforma "Skhola" – novyy tserkovnyy media-proekt. (Schola Information Platform is a new church media project). Retrieved from: www.pravoslavivolyuni.org.ua/novyna/dekanat-monastyriv/508-informaciina-platforma-novyi-tserkovnyi-media-proekt/ (in Ukrainian).
10. Kataloh zruynovanykh khramiv i monastyriv. Ukrayins'kyy instytut natsional'noyi pam'yati. (Catalog of destroyed temples and monasteries. Ukrainian Institute of National Memory). Kyiv, DP NVTS "Priorityty", 2013. 512 s. (in Ukrainian).
11. Klymov V.V. Ukrayins'ki pravoslavni monastyri ta chernetstvo:pozytsiya v natsional'niy istoriyi () : (monohrafiya) / V. V. Klymov ; Nats. akad. nauk Ukrayiny, In-t filosofiyi im. H. Skovorody Nats. akad. nauk

- Ukrayiny. (Ukrainian Orthodox monasteries and monasticism: a position in national history: (monograph) / VV Klimov; Nat. acad. Sciences of Ukraine, Institute of Philosophy. G. Frying pans Nat. acad. Sciences of Ukraine). Kyiv : In-t filos. NAN Ukrayiny, 2008. 884 s. Im. pokazhch.: s. 859 (in Ukrainian).
12. Kolodnyi A. Relihiina merezha Ukrainy: konfesiini i rehionalni zrizy / Anatolii Kolodnyi // *Ukrainske relihiieznavstvo*. (Religious network of Ukraine: confessional and regional sections / Anatoliy Kolodny // *Ukrainian Religious Studies*). Kyiv. 2008. № 46. S. 23–47 (in Ukrainian).
 13. Kulinich N. Svyato-Voskresens'kyi cholovychyy monastyr na povstans'kykh. (Holy Resurrection Monastery on the rebels). Retrieved from:
 14. https://risu.org.ua/ua/relig_tourism/religious_region/51907/ (in Ukrainian).
 15. Ledvok S. Budivnytstvo zhinochoho monastyrya v Trostyantsi pochalosya z molytvy. (The construction of the nunnery in Trostyanets began with prayer). Retrieved from: <https://www.volyn.com.ua/news/136211-budivnytstvo-zhinochoho-monastyria-v-trostyantsi-pochalosia-z-molytvy> (in Ukrainian).
 16. Lytvyn I. Osoblyvosti ta osnovni etapy rozvytku Mykhaylivs'koho Zolotoverkhoho monastyrya (XI – persha chvert' XVII st.) // (Features and main stages of development of St. Michael's Golden-Domed Monastery (XI – first quarter of XVII century.)). Kyiv. starovyna. 2006. N 6. S. 3-14 (in Ukrainian).
 17. Na Volyni vidkryut' dva monastyri Kyyivs'koho patriarkhatu. (Two monasteries of the Kyiv Patriarchate will be opened in Volyn). Retrieved from: <https://www.volyn24.com/news/82887-na-volyni-vidkryut-dla-novi-monastyri-kyivskogo-patriarkhatu> (in Ukrainian).
 18. Nadtoka H. Pravoslavni monastyri v Ukrayini 1900–1917 rokiv / H. Nadtoka // *Ukrayins'ke relihiieznavstvo*. (Orthodox monasteries in Ukraine in 1900–1917 / G. Nadtoka // *Ukrainian Religious Studies*). Kyiv. 1998. № 8. S. 22–26 (in Ukrainian).
 19. O. O. Smolina. Im'ya v konteksti pravoslavnoyi monastyrskoyi kul'tury. (Name in the context of Orthodox monastic culture). Retrieved from: https://ic.ac.kharkov.ua/nauk_rob/nauk_vid/rio_old_2017/ku/kultura36/14.pdf (in Ukrainian).
 20. U Zhydychyns'kyi obyteli vykhovuvatymut' lideriv. (Leaders will be educated in Zhydychyn monastery). Retrieved from: www.pravoslavivolyni.org.ua/novyna/dekanat-monastyriv/499-u-zhydychynskii-obyteli-vykhovuvatymut-lideriv (in Ukrainian).
 21. Ofitsiynyi sait Relihiino-informatsiinoi Sluzby Ukrainy. (Official site of the Religious Information Service of Ukraine). Retrieved from: <http://www.risu.org.ua/> (in Ukrainian).
 22. Pravoslavna vira yedynoi, sviatoi, Sobornoj y Apostolskoj Tserkvy. Poslannia skhidnykh patriarkhiv // Iz prats mytropolity Ilariona. (The Orthodox faith of the one, holy, Conciliar and Apostolic Church. Epistles of the Eastern Patriarchs // From the works of Metropolitan Hilarion). NY. 1986. S. 64 (in Ukrainian).
 23. Protoiieri Vasyl (Khomitskyi). Vnesok mytropolity Yakova (Panchuka) u rozvytok avtokefalnoho rukhu 1992–2004 rr. v Ukraini. Materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (19.05.2016) (The contribution of Metropolitan Yakov (Panchuk) to the development of the autocephalous movement 1992–2004 in Ukraine. Proceedings of the international scientific-practical conference (19.05.2016)). Lutsk., 2016. S. 258–259 (in Ukrainian).
 24. Protoiieri Dionisii (Vasyliiev). Pro monastyri, monashestvo i problemy sohodennia. (About monasteries, monasticism and problems of today). Retrieved from: <http://voznenska-par.at.ua/publ/1-1-0-7> (in Ukrainian).
 25. Potochnyi arkhiv Derzhavnoho Komitetu Ukrainy u spravakh natsionalnosti i relihii. Statystychni dani pro merezhu tserkov ta relihiinykh orhanizatsii v Ukraini za 2007 rik. (Current archive of the State Committee of Ukraine for Nationalities and Religions). S. 1 (in Ukrainian).
 26. Relihiine zhyttia Ukrainy, Relihiina panorama. (Religious life of Ukraine / Religious panorama). 2006. № 7, s. 4–5 (in Ukrainian).
 27. Rozhko V. Pravoslavni svyatyne istorychnoyi Volyni / Volodymyr Rozhko. (Orthodox shrines of historical Volhynia / Volodymyr Rozhko). Lutsk: VAT "Volyns'ka oblasna drukarnya", 2009. 558 s. (in Ukrainian).
 28. Smolina O.O. Osoblyvosti kultury ukrainskoho pravoslavnoho chernetstva / O.O. Smolina // Aktualni problemy istorii, teorii ta praktyky khudozhnoi kultury. (Peculiarities of the culture of Ukrainian Orthodox monasticism / O.O. Smolina // Actual problems of history, theory and practice of art culture). 2014. Vyp. 33. S. 239–247 (in Ukrainian).
 29. Statystyka relihiinykh orhanizatsii Ukrainy. Sait "Relihiino-informatsiina sluzhba Ukrainy. (Statistics of religious organizations of Ukraine. Website "Religious Information Service of Ukraine"). Retrieved from: <http://risu.org.ua/index/resourses/statistics/> (in Ukrainian).
 30. Tsap M. (prot.) prot. Oleksiy Morhayevs'kyi i yoho sluzhinnya v Zhydychyni / M. (prot.) Tsap // Volyns'kyi blahovisnyk. (Archbishop Oleksiy Morgaevsky and his ministry in Zhydychyn / M. (Archbishop) Tsap // Volyn Evangelist). Lutsk: 2015. № 3. S. 188–204 (in Ukrainian).
 31. Tsap M. Luts'kyi Svyato-Arkhanhel's'kyi cholovychyy monastyr UPTS KP. (Lutsk Holy Archangel Monastery of the Ukrainian Orthodox Church). Retrieved from: esu.com.ua/search-articles.php (in Ukrainian).

32. Tserkva I suspilstvo v Ukraini: problemy vzaiemovidnosyn (Analychna dopovid UTsEPD) // Natsionalna bezpeka I oborona. (Church and society in Ukraine: problems of relations (UCEPS Analytical Report) // National Security and Defense). 2000. № 10. S. 2–65 (in Ukrainian).
33. Cherecha obytel' u tsentri Luts'ka. Tut meshkayut' ti khto obrav shlyakh povnoyi posvyaty. (Monastic monastery in the center of Lutsk. Here live those who have chosen the path of full initiation.). Retrieved from: [https://www. Pravoslaviavolyni.org.ua/stattia/chernetstvo/430-cherecha-obytel-u-tsentri-lutska-tut-meshkaut-ti-khto-obrav-shliakh-povnoi-posviaty](https://www.Pravoslaviavolyni.org.ua/stattia/chernetstvo/430-cherecha-obytel-u-tsentri-lutska-tut-meshkaut-ti-khto-obrav-shliakh-povnoi-posviaty) (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 07.02.2022
The article was received 07 February 2022